

Historie Veelerveen afl.3 Bestuur in Westerwolde

De komende tijd zal in de Kraante elke keer een aflevering verschijnen van 'Historie Veelerveen'. In deze bijdrage zullen onderwerpen uit het verleden van Veelerveen en omgeving worden belicht. Dat kan gaan over een gebeurtenis, een periode, één of meerdere perso(n)en, woningen, landschap, landbouw, industrie, onderwijs, kerkelijk leven, verenigingen.

Bij elke bijdrage zal ook worden vermeld van welke bronnen (boeken, archieven, foto's, internet, kaarten, interviews) gebruik is gemaakt. Als je geïnteresseerd bent in een onderwerp, kun je de bronnen gebruiken om zelf verder te lezen.

Aan het eind van elke bijdrage zal worden vermeld wat het onderwerp zal zijn van de volgende bijdrage. Als je voor die bijdrage informatie hebt, kun je dat laten weten door een mail naar historieveelerveen@gmail.com te sturen.

De artikelen over de historie van Veelerveen zijn in PDF formaat ook te downloaden.

Daarmee kun je makkelijker gebruik maken van url's (linkjes)

Afl1: <https://tinyurl.com/Afl-1-historie-Veelerveen>

Afl2: <https://tinyurl.com/Afl-2-historie-Veelerveen>

Afl3: <https://tinyurl.com/Afl-3-historie-Veelerveen>

De naam en omvang van Westerwolde

De naam met de uitgang -wolde¹ geeft aan dat om het 'uitgestrekt bos/woud' of 'wildernis' ging. 'Wester' is vanuit het document waarin Westerwolde voor het eerst genoemd wordt verklaarbaar. Voor het Duitse klooster waar het document werd opgesteld, lag het gebied in het westen: Woud in het westen.

De naam Westerwolde werd voor het eerst genoemd in een document uit het jaar 875 van een klooster in het plaatsje Werden, bij Essen in Duitsland. Monniken schreven in die tijd alles in het Latijn: de taal van de Roomse kerk.

In die lijst stond: "*Westerwalda in Uneswido Meginward², unam virgam l solidum et unam mansionem*".

Vertaald: "Westerwolde in Onstwedde Meginward, één roede grond (roede is een oppervlaktemaat, pakweg 15m²), één solide (gouden munt) en één huis". Er moest dus door de bewoner een gouden munt aan het klooster van Werden betaald worden.

Onderstaande illustratie uit de kaart van Cornelis Pijnacker van 1634 laat zien dat Veelerveen in die tijd niet bestond. Het gebied dat nu Veelerveen omvat, zal vermoedelijk in de cirkel hebben gelegen. En dat was onbewoonbaar want het behoorde tot het Bourtanger moeras. De weg van Wedde naar Vriescheloo (Friesscheloo) is niet de huidige weg van Wedde naar Vriescheloo, maar de huidige Ossedijk van Wedde naar Vriescheloo³. De kern van Vriescheloo lag ook niet op de plek waar die nu ligt, maar lag meer richting van Bellingwolde. De Ossedijk is met een pijl aangegeven.

Heersers over Westerwolde

In de middeleeuwen (500 -1500) raakte Westerwolde weer bevolkt. In die periode werd er heel weinig opgeschreven. De meeste informatie werd mondeling doorgegeven. Het huidige Veelerveen maakte deel uit van het gebied Westerwolde.

Het gebied Westerwolde was een speelbal van verschillende machthebbers. In een periode van 1000 jaren (pakweg 800 tot 1800) waren er acht verschillende eigenaren of leenheren. Aan die machthebbers moest je als inwoner belasting betalen, vaak in de vorm van een deel van de oogst of in de vorm van vee.

1. Het Benedictijnenklooster Corvey⁴.
2. De inwoners van Westerwolde vroegen in 1316 de bisschop van Münster om bescherming. Deze bisschop was niet alleen een kerkelijk vorst, maar ook heer over land Münster.
3. De adellijke familie Addinga kreeg van de bisschop van Münster het beheer over Westerwolde (feodaal leenrecht⁵) en bouwde de burcht in Wedde.
4. Westerwolde werd eigendom van keizer Karel V en koning Philips II van Spanje. Het gebied werd in 1561 als heerlijkheid⁶ in leen uitgegeven aan de adellijke familie Van Aremberg (ook wel geschreven als Arenberg⁷) als leenmannen.
5. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) werd Westerwolde op de Spanjaarden veroverd. Na 1593 was de Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden, heerser over Westerwolde.
6. De familie Van Aremberg bleef heerser van Westerwolde. Omdat zij katholiek waren in een protestants Nederland verkochten zij in 1617 Westerwolde aan de Amsterdamse koopman Willem van den Hove voor 125.000 gulden overnam.
7. Deze koopman kreeg conflicten met de inwoners en verkocht in 1619 Westerwolde aan stad Groningen voor 140.000 gulden.
8. Met de grondwetswijzigingen van 1798 en 1801 werden het leenrecht in Westerwolde afgeschaft en maakte Westerwolde deel uit van de provincie Groningen.

Bestuurders in Westerwolde in de periode 1594-1798

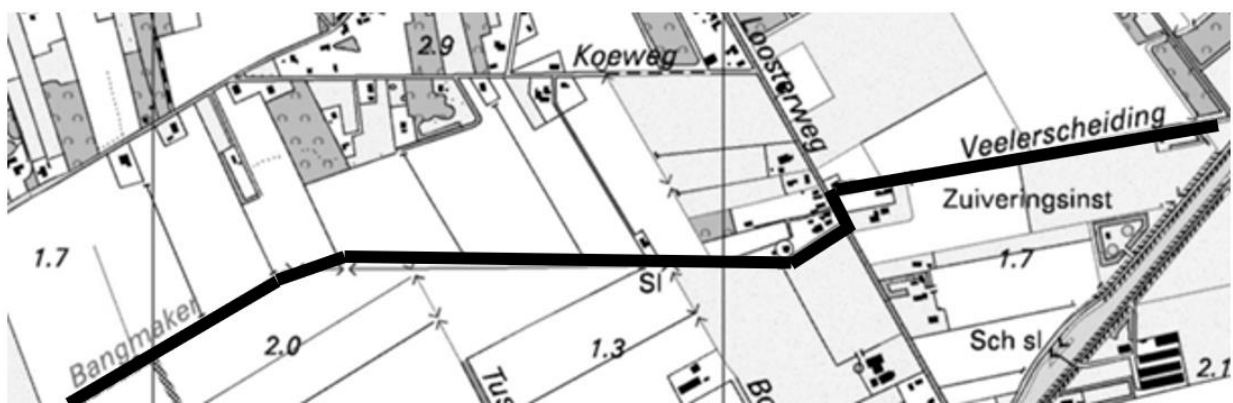
In de periode van de Republiek der Verenigde Nederlanden bestond het bestuur van Westerwolde uit een drost, richters en een kerspel.

De drost was ambtenaar die door de Stad Groningen werd aangesteld en de hoogste bestuurder in Westerwolde. Hij moest zorgen voor het innen van de belastingen, handhaven van de orde en had de leiding over de rechtspraak. Verder had hij het oppertoezicht over kerkelijke zaken en kon hij beslissen over pachtzaken. Zijn jaarlijks salaris was 200 gulden, aangevuld met een deel van geldstraffen die opgelegd werden.

Een richter was verantwoordelijk voor de rechtspraak. Naast zijn functie als rechter was hij ook notaris en stelde testamenten, koop- en verkoopaktes en huwelijksovereenkomsten op.

Een kerspel is een kerkgemeente, een lokale organisatie waarin algemeen bestuurlijk taken werden geregeld, maar ook zaken die de kerk betroffen. Westerwolde had vanaf de middeleeuwen, vijf kerspelen: Onstwedde⁸, Vlagtwedde, Sellingen, Vriescheloo en Wedde. Als je binnen het gebied van een kerspel woonde, betaalde je bij aan het levensonderhoud van de geestelijke van de kerk. Inwoners van Westerwolde konden door het kerspel enige invloed uitoefenen op de gang van zaken in Westerwolde en vooral in hun directe omgeving. De mate waarin je invloed kon uitoefenen in het kerspel was afhankelijk van het bezit van land en de omvang van dat bezit. Des te meer land je bezat, hoe groter je invloed⁹.

Het gebied van het latere Veelerveen lag in het kerspel Vlagtwedde. De grens tussen het kerspel Vriescheloo en het kerspel Vlagtwedde werd in 1829 vastgesteld. De scheiding tussen die twee toenmalige kerspelen is nu nog goed te zien. Die bestaat uit de Veelerscheiding (nu een fietspad) en de sloot de Bangmaker die in 1830 werd gegraven. Op onderstaand kadasterkaartje is die scheiding te herkennen aan de dikke zwarte lijn.

Gebruikte bronnen, verder lezen/kijken:

Literatuur

1. Landschapsbiografie van Westerwolde. Jochem Abbes, Jan Bakker, Bauke Roelevink, Theo Spek, Geert Volders, Ruut Wegman. Hardback 2021 | ISBN 9789023257561 | 1 | 512 blz. https://www.vangorcum.nl/product/100-380_Landschapsbiografie-van-Westerwolde

2. De geschiedenis van Westerwolde, deel 4 De kerken. Stichting Gebroeders Hesse Fonds, Van Dijk&Foorthuis, Groningen 1991. | ISBN 90-528-059-5 |
3. De geschiedenis van Westerwolde, deel 5 Bestuur en rechtspraak. Stichting Gebroeders Hesse Fonds, Van Dijk&Foorthuis, Groningen 1991. | ISBN 90-528-070-6 |
4. De Atlas van Beckeringh, het Groninger landschap in de 18e eeuw. ISBN 978 94 625 8144 9

Websites

1. <https://www.canonvannederland.nl/nl/groningen/westerwolde>
2. <https://kwaliteitsgidsgroningen.nl/westerwolde/gebiedsbiografie?regio=westerwolde>
3. <https://topotijdreis.nl/> Kadasterkaarten vanaf 1815. Type je locatie in en je kunt kaarten bekijken vanaf 1815 tot 2022.

Frits van Kouwenhove

historieveelerveen@gmail.com

In de **volgende aflevering** wordt aandacht besteed aan de eerste woningen in Veelerveen (1874) en de ontwatering van Westerwolde.

---

¹ Zie <https://nl.wikipedia.org/wiki/-wolde>

² Vermoedelijk een graaf uit de omgeving van Zutphen met bezittingen in Onstwedde, zie 'De geschiedenis van Westerwolde, deel 4 De kerken', blz. 16.

³ Ook op kaart 87 uit de Atlas van Beckeringh uit 1781 is de Ossedijk te zien als verbinding tussen Wedde en Vriescheloo.

⁴ In 822 in Duitsland bij Höxter aan de Weser gesticht.

⁵ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Leenrecht_\(feodaal_recht\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Leenrecht_(feodaal_recht))

⁶ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Heerlijkheid_\(bestuursvorm\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Heerlijkheid_(bestuursvorm))

⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Huis_Arenberg

⁸ <https://dvhn.nl/groningen/Onstwedde-is-bakermat-27031549.html>

⁹ Zie ook <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/228247/boermarken-en-willekeuren>